torija nufotografuota dronu. Fotogrametriškai buvo sukurta ortofotografinė ir topografinė nuotrauka. Taip siekta aptikti reljefo įdubimų, tačiau jų nerasta. Ties pastato Subačiaus g. 49 P galu fiksuota pakitusi augmenija, tad šioje vietoje toliau vykdyta elektrinės varžos tomografija ir dirbtinė poliarizacija. Prie esamo paminklo, reljefo pakilumoje, kurioje taip pat vykdyti tyrimai georadaru, fiksuota buvusi iškasa.

Pastato Subačiaus g. 47 V kieme atlikti dviejų profilių matavimai elektrinės varžos tomografu. Šioje vietoje taip pat fiksuotos dvi galimos buvusios tranšėjos. Fiksuotų anomalijų negalima traktuoti kaip neabejotinų masinių kapaviečių, tačiau remiantis istorine informacija ir atliktų tyrimų rezultatais, tokia galimybė neatmestina.

Pastato Subačiaus g. 47 Š dalyje, rūsyje, aptikta buvusi slėptuvė – „malina“. Joje rastas bato kurpalis ir medinė rankų darbo mašinėlė. Neturima tvirtų įrodymų, kad šiuos daiktus galima priskirti stovyklos egzistavimo laikotarpiui. Nepaisant to, minėti daiktai buvo perduoti Vilniaus Gaono žydų muziejui.

The Field Evaluation of the Former Vilnius Jewish Labour Camp

In 2017, an evaluation was conducted on the grounds of a Vilnius Jewish labour camp house and installation complex (Subačiaus St. 47, 49). A Jewish labour camp was created in HKP 562 at this site (Fig. 1) in 1943 and liquidated by the Germans in early July 1944. A geophysical survey was conducted between the buildings, in the area near the monument, in the W courtyard of the buildings, and in a children's playground (Figs. 2–3). The survey made use of georadar and electrical resistance tomography. The survey's aim was to identify possible mass burial sites.

Anomalies (former pits), which could perhaps be connected with a mass burial site, were recorded in an area near the monument. Anomalies, namely former trench sites, were also recorded in the W courtyard of the building at Subačiaus St. 47. A former hideout, a '*malina*', was discovered in the cellar in the N part of the building at Subačiaus St. 47.

Ilona Vaškevičiūtė,
Dominika Siemińska

Armijos Krajovos karių kapų paieška ir ekshumacija Šalčininkų rajone

Vilnijos krašte 2017 m. vyko lenkų karių, žuvusių per II Pasaulinį karą, paieškos ir jų rastų palaikų ekshumacija. Darbus vykdė Lenkijos tautos atminties instituto Pakraščių (*Kresy*) skyriaus Paieškų ir identifikacijos padalinys. Tyrimų grupėje dirbo istorikai dr. Leonas Popekas ir dr. Adamas Kuczyńskis, archeologai dr. Dominika Siemińska ir Michałas Nowakas bei draugijos Oderis–Nemunas savanoriai. Taip pat dalyvavo vietinės savivaldos atstovai – Šalčininkų rajono meras Zdislavas Palevičius, Pabarės seniūnas Tadeušas Miniakovskis, Eišiškių seniūnas Miroslavas Bogdziunas. Antropologinius tyrimus ir jų ekspertizę atliko Torunės Mikalojaus Koperniko universiteto dr. Magdalena Krajewska, genetinius – to paties universiteto Medicinos fakulteto Teismo medicinos kolegijos specialistai.

Buvo dirbama pagal iš anksto numatytą programą, kuri sudaryta atsižvelgiant į 2017 m. pavasarį atliktus žvalgomuosius (nedestruktyvius, archyvinės paieškos ir naratyvinius) tyrimus. Pagrindinis šios programos tikslas buvo identifikuoti Armijos Krajovos (toliau – AK)

karių užkasimo vietas ir ekshumuoti palaikus bei juos perlaidoti Eišiškių kapinėse, tam tikslui specialiai įsteigtame memoriale „Karių namai“. Darbams pasirinktos 4 vietos.

2 km nuo Pabarės, **Miknakiemio** ir Armonų kaimų ribose (Pabarės sen.), miške 1944 m. rugpjūčio 1 d. kovodamas su Vermachto šauliais žuvo AK 6 brigados kapralas Edwardas Buczekas-*Grzybek*. Remiantis jo kolegų iš to paties būrio pasakojimais, per susišaudymą kapralui kulka pataikė į kaktą. Žuvusysis palaidotas su visomis kariui priklausančiomis iškilmėmis. Palaidojimo vieta dabar yra privačiam asmeniui priklausančiame sklype. Jo vietoje buvo pastatytas įbetonuotas metalinis kryžius su nukryžiuotuoju, o vieta aptverta medine 50 cm aukščio tvorele. Už kryžiaus augo didelė apie 60 m. drebulė (jos amžių nustatė miškininkas, Pabarės seniūnas Tadeušas Miniakovskis). Kapo vietoje matuota 2x2 m dydžio perkasa. 70 cm gylyje išryškėjo 70 cm pločio kapo duobės kontūras, orientuotas ŠV–PR kryptimi. Dalis palaidojimo buvo po drebule (1 pav.), todėl šis kapas buvo nuimamas dalimis: atidengta mirusiojo kojų sritis nuo pėdų iki dubens kaulų imtinai (2 pav.), užfiksavus esamą padėtį, atidengti likę palaikai

1 pav. Edwardo Buczeko-Grzybeko palaidojimo vieta po drebulės šaknimis. A. Kuczyńskio nuotr.

Fig. 1. The burial site of Edward Buczek-Grzybek under the branches of an aspen.

2 pav. Atsidengė E. Buczeko-Grzybeko kapo kojų sritis ir diržas. A. Kuczyński nuotr.

Fig. 2. The unearthed foot of the grave of E. Buczek-Grzybek and his belt.

3 pav. Preparuojama likusi E. Buczeko-Grzybeko palaidojimo dalis. A. Kuczyńskio nuotr.

Fig. 3. During the excavation of the surviving part of the burial of E. Buczek-Grzybek.

4 pav. E. Buczeko-Grzybeko kape rasta kokarda – Lenkijos erelis. A. Kuczyńskio nuotr.

Fig. 4. The badge with a Polish eagle that was found in the grave of E. Buczek-Grzybek.

6 pav. Atsidengė W. Stypulos-Barteko karsto kontūrai. A. Kuczyńskio nuotr.

Fig. 6. The unearthed contours of the coffin of W. Stypula-Bartek.

5 pav. Ieškoma Wojciecho Stypulos-Barteko palaikų. A. Kuczyńskio nuotr.

Fig. 5. The sought remains of Wojciech Stypula-Bartek.

(3 pav.). Surasti griaučiai gulėjo ant nugaros, orientuoti ŠV–PR kryptimi, kaukolė orientuota į PR pusę, ištiestomis kojomis ir palei šonus ištiestomis rankomis. Griaučiai išlikę tik fragmentiškai. Prie kaulų rasta 12 fragmentų audinio likučių su Lenkijos armijai būdingomis sagomis, kareiviškos kepurės fragmentas su lenkišku ereliu (kokarda) (4 pav.). Kepurės fragmentas rastas ant šonkaulių. Erelis buvo be dešiniojo sparno, kurį greičiausiai kliudė kulka, tapusi ir mirties priežastimi. Kepurės likučiuose (pamušale) išliko pistoleto šovinio, kurio kalib-

ras 7,62 mm, tūtelė. Taip pat rasti metaliniai kabliukai – karinio munduro elementai, odinis kelnių diržas su sagtimi, 3 audinio fragmentai, fragmentas nenustatyto odinio daikto ir 7 geležinės karsto vinys. Palaikai ištirti antropologiškai, kaulinės medžiagos mėginys ir dantis perduoti DNR tyrimams. Po tyrimų kapo vietos tvorelė ir kryžius atnaujinti, pritvirtinta nauja atminimo lenta.

Leitenanto Wojciecho Stypulos-*Barteko* palaidojimo vieta lokalizuota už kapinių, Rūdninkų girios Š dalyje, **Visinčios** kaime, netoli Visinčios upelio (Pabarės sen.), Ilgasaliu vadinamoje vietovėje. AK Naugarduko apygardos 4 bataliono karininkas žuvo 1944 m. liepos 22 d. per susišaudymą su tarybiniais daliniais Rūdninkų girioje. Informaciją apie tai pateikė Izabela Jankowska-Stankiewicz-*Marianna*. Ji buvo jo mirties liudininkė ir dalyvavo žuvusiojo laidotuvėse.

W. Stypula-*Bartekas* palaidotas šalia jau buvusių aptvertų tarybinių partizanų kapų. Tų kapinaičių vietą nurodė Pabarės seniūnas Tadeušas Miniakovskis. Vietą žymėjo sukrauti akmenys ir žvakės stiklo induose. Šalia yra 4x3x0,8 m dydžio buvusio perkasimo žymių. Duobė liko nuo tada, kai prieš keletą metų buvo ekshumuojami tarybinių partizanų palaikai. Ji užkasta tik dalinai, centrinė dalis liko beveik visiškai neužpilta žemėmis. Čia iškastos 4 perkasos: viena – tarybinių partizanų palaidojimo vietoje, norint įsitikinti jos tikrumu, dvi Š jos pusėje, kur atrodė perkasta žemė, ir viena minėtos duobės V pusėje (5 pav.). Čia ir rastas ieškomas kario palaidojimas.

4x2 m dydžio perkasoje, 1 m gylyje nuo esamo paviršiaus per visą duobės perimetrą išryškėjo trapecijos formos medinio 1,9x0,3–0,6 m dydžio karsto kontūrai. Juos preparavus paaiškėjo, kad karstas sunykęs, likę tik nedideli jo fragmentai (6 pav.). Juos užfiksavus ir nuėmus, atsidengė žmogaus griaučiai (7 pav.). Žmogus paguldytas ant nugaros, ištiestomis kojomis ir palei šonus ištiestomis rankomis (kairė ranka kiek sulenkta per alkūnę) (8 pav.). Mirusysis orientuotas galva ŠR kryptimi. Karste rasta metalinių daiktų bei prie kaulų prilipusių brezento fragmentų. Atrodo, kad į brezentą mirusį

7 pav. Antropologinei apžiūrai paruošti W. Stypulo-Barteko griaučiai. A. Kuczyńskio nuotr.

Fig. 7. The skeleton of W. Stypula-Bartek ready for anthropological inspection.

8 pav. Preparuojami W. Stypulos-Barteko palaikai. A. Kuczyńskio nuotr.

Fig. 8. During the unearthing of the remains of W. Stypula-Bartek.

sysis buvo įvyniotas. Taip pat perkasoje ir šalia jos rastos 8 Tokarevo sistemos tūtelės nuo pistoleto šovinių (7,62 mm kalibro) be ženklinimo (9 pav.). Paimtas šio kapo kaulinės medžiagos mėginys ir dantis DNR tyrimams. Po tyrimų kapo vietoje supilta akmenų krūva, pastatytas medinis kryžius.

9 pav. W. Stypulos-Barteko kape rastos gilzės. A. Kuczyńskio nuotr.

Fig. 9. Empty cartridges found in the grave of W. Stypula-Bartek.

10 pav. Atkasamas palaidojimas ieškant Stanislawo Masiuko-Morozo palaikų. A. Kuczyńskio nuotr.

Fig. 10. An unearthed burial in the search for the remains of Stanislaw Masiuk-Moroz.

Senosiose **Versekėlės** kaimo kapinaitėse (Butrimonių sen.) palaidotas Stanislawas Masiukas-*Morozas*. Jis kariavo leitenanto Jano Borysevicziaus-*Kryso* dalinyje, žuvo 1944 m. naktį iš gruodžio 6 į 7 d., daliniui puolant Eišiškių miestelį. Per ataką buvo išlaisvinti NKVD areštinėje kalinti 34 suimtieji, sunaikinti šioje būstinėje laikyti Lenkijos patriotų sąjungos archyviniai dokumentai. Žuvusysis palaidotas naktį, dešinėje nuo įėjimo kapinaičių pusėje. Nurodytoje vietoje išmatuota 2x2 m dydžio perkasa, kurioje 80 cm gylyje pradėjo ryškėti 4 palaidojimų žymės. Visi 4 palaidojimai perkasoje atidengti tik dalinai. 3 palaidojimai orientuoti ŠV–PR kryptimi, o ketvirtasis (įvardytas pirmuoju) – ŠR–PV kryptimi. Kadangi šio palaidojimo kryptis buvo kitokia nei likusių, jo dalis kampe preparuota. Paaiškėjus, jog tai vaiko kapas, toliau nepreparuota. Perkasa pratęsta ŠV kryptimi per 1,5 m, visiškai atidengiant palaidojimą 2. 1 m gylyje išryškėjo karsto kontūrai. Preparavus kapą paaiškėjo, jog griaučiai labai sunykę. Kaukolė išlikusi tik dalinai, kiek geriau išlikę tik ilgieji kaulai, kiti – tik fragmentiškai (10 pav.). Sprendžiant iš griaučių

padėties, žmogus buvo paguldytas ant nugaros, ištiestomis kojomis ir palei šonus ištiestomis rankomis. Galva orientuotas į ŠV. Antropologui apžiūrėjus griaučius *in situ*, nustatyta, jog jie jauno žmogaus. Prie jų nerasta jokių radinių. Nesant rimtų argumentų, galinčių paliudyti palaidotojo asmenybę, paimtas kaulinės medžiagos mėginys ir dantis DNR tyrimams, o patys griaučiai užkasti jų neišimant.

Nesant tikriems, jog šie palaikai priklauso ieškomam asmeniui, nuspręsta kasti dar vieną perkasą, kuriai vieta parinkta arčiau dalinai išlikusios kapinaites juosusios akmeninės tvorelės. 3x1,5 m dydžio perkasoje išryškėjo 3 karstų kontūrai. Kapas 1 buvo vėliausias iš jų ir jo kontūras kirto kapus 2 ir 3. Todėl jis atidengtas iki galo. Palaidojimas orientuotas ŠV–PR kryptimi. 1,4 m gylyje pradėjo dengtis karsto kontūrai. Griaučiai atkasti 1,5 m gylyje. Jie nesuardyti, mirusysis palaidotas ant nugaros, ištiestomis kojomis ir palei šonus ištiestomis rankomis, galva orientuotas į ŠV. Atlikus antropologinę apžiūrą *in situ*, nepavyko nustatyti nei mirusiojo lyties, nei amžiaus. Prie palaikų ant šonkaulių surastos dvi mažos baltos puošnios sagutės, pagamintos iš plastiko. Kape buvo ir 4 metalinės sagos: dvi gulėjo ant dubens ir dvi duobės dugne. Ir šiuo atveju nesant rimtų argumentų, galinčių patvirtinti palaidotojo asmenybę, paimtas kaulinės medžiagos mėginys ir dantis DNR tyrimams, o griaučiai užkasti jų neišimant.

Iš S. Masiuko sesers paimta palyginamosios medžiagos genetiniams tyrimams. Kapo 1 medžiaga nerodė galimos giminystės ryšių, o iš kapo 2 paimtas mėginys buvo labai apnykęs ir iš jo išskirti DNR nepavyko. Dėl to šis kapas, vykdant paieškų darbus rudenį, buvo atkastas dar kartą. Skeletas išlikęs labai prastai, todėl nuspręsta iškelti visus palaikus ir iš jų išskirti DNR mėginį. Palaikai po ekshumacijos palikti Eišiškių ligoninės prozektoriume iki identifikacijos ir palaidojimo. Nustačius, jog palaikai ne S. Masiuko, jie bus palaidoti Versekėlės kapinaitėse, o jei palaikai ieškomo asmens, jie bus perlaidoti su giminėmis suderintoje vietoje.

Jano Borysevicziaus konkreti palaidojimo vieta nežinoma, apytikrė vieta nurodyta jį laidojusių giminių. Ji lokalizuojama **Eišiškėse**, senosios žydų pirties prieigose (Pirties g. 22), buvusiame šulinyje. Šulinio ieškota dvejose vietose. Pirmąją nurodė vietos gyventojai. Jų liudijimu, medinis pirties pastatas buvo šiandien stovinčios pirties ŠR pusėje, aptvertoje teritorijoje, už atskiro nedidelio pastatėlio.

Šios teritorijos ŠR kampe išmatuotos ir mechanizuotai iškastos dvi 15x1 m ir 15,5x1 m dydžio perkasos (bendras 30,5 m^2 dydžio plotas). Pirmoje perkasoje jau paviršiuje matėsi 4 m skersmens atliekų šulinio vieta su XX a. buitinėmis atliekomis. 1,5 m gylyje perkasose pradėjo sunktis vanduo, o 2,5 m gylyje pasiektas įžemis – pilkšvai žalsvas molis. Iki 2 m gylio žemė buvo persimaišiusi su įvairiomis buitinėmis atliekomis.

Neradus senosios pirties liekanų nurodytoje teritorijoje, paieškos darbai perkelti į kitą sklypą, esantį kiek žemėjančioje pievoje į V nuo kasinėtojo ir į V nuo esamos pirties pastato. Taip apsispręsta dar kartą išstudijavus 1938 m. žemėlapį ir sugretinus jį su šiuolaikine situacija. Nustatyta, kad prieškariu pirties pastatas stovėjo dabartinės pirties V pusėje ir net dalinai dabartinis pastatas yra užstatytas ant senojo. Čia tirtos 6 perkasos – iš viso 103,3 m^2 plotas. Įžemis pasiektas 1,2–1,5 m gylyje, o pačios perkasos kastos iki 2 m gylio.

Nustatyta, jog pirties pamatas mūrytas iš neskaldytų lauko akmenų (40x60x50; 60x50x45; 35x25x25 cm ir panašaus dydžio), surištų tarpusavyje kalkių skiediniu. Pamato aukštis 1,2 m (krautos 3–4 akmenų eilės), plotis 80 cm. Jo antžeminė dalis apnaikinta. Pamatas R–V

11 pav. Atkasamas šulinys ieškant Jano Borysevicziaus-Kryso palaikų. A. Kuczyńskio nuotr.

Fig. 11. During the excavation of the well in the search for the remains of Jan Borysevicz-Krys.

kryptimi 10 m ilgio, plotis nenustatytas, nes senasis pamatas palenda po naujos pirties pastatu. Atstumas nuo atkasto V pamato iki dabartinės pirties siekia 12 m. Po juodžemiu nuo 40 cm gylio dengėsi sluoksniai, susiję su pirties egzistavimo laikotarpiu ir veikla. Tai pilkai juosvas, rusvas ir gelsvas priemolis bei priesmėlis, susimaišęs su plytų, langų stiklų duženų, apanglėjusios medienos, taip pat keramikos, stiklo ir metalinių dirbinių fragmentais ir t. t. Pirties ŠR dalyje atsidengė medinis pirties įrenginys, greičiausiai vandens nuotekų šulinukas (surinktuvas). Jį sudarė vertikaliai sustatyti mediniai stulpai. Konstrukcija buvo tiek sunykusi, kad atkurti buvusį objektą tapo neįmanoma. Ištraukta dalis sunykusių ir sulūžusių medinių stulpų, kurių ilgis 1–1,4 m, skersmuo 20–25 cm. Ant vieno jų išlikę įkirtų – jungimo elementų.

1,5 m gylyje kasamo ploto V dalyje pradėjo dengtis pirties infrastruktūros dalis – vandentiekio vamzdis, kuris įėjo į šulinio rentinį. Perkasos Š siena sutapo su pastato P akmeniniu pamatu. 3,5 m atstumu nuo P sienos 30 cm gylyje atsidengė betoninis šulinio rentinys, kurio skersmuo 1,2 m, sienelės storis 10 cm. Visame perkasos ilgyje 1,4 m gylyje rastas ketaus vamzdis, orientuotas Š–P ryptimi. Atkasus išorinę rentinių dalį, paaiškėjo, jog tai 2 rentiniai, kiekvienas 60 cm aukščio, sustatyti vienas ant kito ant medinio rentinio. Į apatinį rentinį jo Š pusėje per paliktą įvadą buvo įvestas aukščiau minėtas vamzdis. Įžemis (gelsvas smėlis ir priemolis) šioje perkasoje pasiektas 1,2–1,5 m gylyje.

Bandyta išvalyti šulinio vidų (11 pav.). Kadangi šulinys buvo užpiltas buitinėmis ir statybinėmis atliekomis – plytomis, akmenimis, stiklu ir kt., darbas būtų labai sudėtingas ir užimtų daug laiko. Šiukšlės taip pat neleido atlikti zondažinio gręžinio. Nustatyta, jog šulinys buvo suręstas iš 1 m skersmens dydžio betoninių rentinių. Kasimo darbus atliko šulinių kasimo specialistai, pasitelkę sunkiąją techniką. Pradžioje buvo iškastas platesnis griovys rentinių išorinėje pusėje ir išimti 2 rentiniai. Iškastos žemės, kuriose būta stiklo duženų ir įvairių šiukšlių, likusių nuo pirties egzistavimo laikų. Tolesniame tyrimų etape į buvusių rentinių vietą įleisti didesnio skersmens betoniniai rentiniai, kurie neleido atsirasti įgriuvoms. Dirbta labai preciziškai, nes visai šalia minėto šulinio stovėjo medinė pašiūrė ir tvora, priklausanti kaimyniniam sklypui ir kitam savininkui. Šulinys iškastas iki 3,8 m gylio. Tolesniems darbams

pradėjo trukdyti vanduo, kuris pradėjo rinktis nuo 2 m gylio. Tame pat gylyje pasiektas ir įžemis – šviesiai geltonas smulkus smėlis. Šulinyje palaikų nerasta.

2017 m. tyrimų metu 2 vietose aptikti ieškomi palaikai. Versekėlėje juos buvo sudėtinga identifikuoti, nes palaikai prastai išlikę ir greta buvo kitų mirusiųjų kapai. Eišiškių atveju galima palaidojimo vieta nepasitvirtino.

The Search for the Graves of Armia Krajowa Soldiers and Their Exhumation in Šalčininkai District

The Search and Identification Subdepartment of the Institute of National Remembrance (Pol. *Instytut Pamięci Narodowej*), Eastern Borderlands (Pol. *Kresy*) Department in the Vilnius Region, conducted a search for Polish soldiers who had perished during the Second World War and the exhumation of their remains. The main goal was to identify the locations where soldiers of the *Armia Krajowa* (the partisan army (1939–1945) loyal to the Polish Government-in-Exile) were interred, the exhumation of their remains, and their reburial in Eišiškės Cemetery, for which purpose a memorial 'Soldiers' Home' was especially erected. Work was conducted at four locations.

On 1 August 1944, Corporal Edward Buczek–*Grzybek* of the *Armia Krajowa* 6th Brigade died in a battle with Germans in Miknakiemis and was buried separately. His grave had survived and he was exhumed (Figs. 1–4).

On 22 July 1944, Lieutenant Wojciech Stypula–*Bartek* of the *Armia Krajowa* Navahrudak District, 4th Battalion, died in a shootout with Soviet units in Rūdninkai Forest and was buried beside the graves of fallen Soviet partisans. The latter were found to have already been exhumed and the sought remains were discovered in a rotten coffin (Figs. 5–9).

On the night of 6–7 December 1944, Stanislaw Masiuk–*Moroz* died when his *Armia Krajowa* unit attacked the town of Eišiškės and was interred in the Versekėlė village graveyard. Four graves were discovered at the burial site (Fig. 10), but owing to their poor survival, the suspected remains of the sought individual had to be dug up a second time and a sample obtained for DNA testing (results pending).

According to witnesses, the body of *Armia Krajowa* unit leader Jan Borysevicz–*Krys* had been buried in a former well at Pirties St. 22, Eišiškės (Fig. 11), but no remains were found during the investigation of the site.

Gintautas Vėlius

1956–1969 m. nuteistųjų mirties bausme palaidojimų paieškos Našlaičių kapinėse Vilniuje

Pokariu Lietuvos TSR nuteistųjų mirties bausme palaikai įvairiais etapais užkasinėti keliose skirtingose vietose. 1944–1947 m. NKGB–MGB Vilniaus vidaus kalėjime sušaudyti 766 asmenys buvo užkasti masinėse kapavietėse tada uždaroje Tuskulėnų dvaro teritorijoje Vilniaus miesto pakraštyje. 1947 m. gegužės 26 d. Tarybų Sąjungos Aukščiausios Tarybos Prezidiumas paskelbė įsaką, kuriuo atšaukė mirties bausmės taikymą taikos metu. 1950 m. sausio 12 d. ta pati institucija paskelbė kitą įsaką, kuriuo nurodė išimties tvarka vėl leisti taikyti mirties bausmę tėvynės išdavikams, šnipams ir diversantams. 1950 m. mirties bausmės vykdymas atnaujintas ir Lietuvos TSR. Politiniai kaliniai, rezistentai, partizanai toliau buvo šaudomi NKGB–MGB Vilniaus vidaus